

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ



Πτυχιακή διατριβή

Μεσαιωνικά Κυπριακά Νομίσματα: Πολιτικο-κοινωνικά γεγονότα και νομισματοκοπία

Σόνια Ανδρέου

Λεμεσός 2012

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΥΠΡΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΥΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

Πτυχιακή διατριβή

Μεσαιωνικά Κυπριακά Νομίσματα: πολιτικο-κοινωνικά γεγονότα και νομισματοκοπία

Σόνια Ανδρέου

Επιβλέπων καθηγητής

Δρ Αντώνης Δανός

Λεμεσός 2012

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Σόνια Ανδρέου, 2012.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της πτυχιακής διατριβής από το Τμήμα Πολυμέσων και Γραφικών Τεχνών του Τεχνολογικού Πανεπιστημίου Κύπρου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον Δρα Αντώνη Δανό για όλη την υποστήριξη και την πολύτιμη βοήθειά του, κατά τη διεκπεραίωση της πτυχιακής εργασίας.

Περίληψη

Η εργασία αυτή αναφέρεται στην Κυπριακή Μεσαιωνική Νομισματοκοπία και έχει ως στόχους την έρευνα στα πολιτικοοικονομικά καθώς και ιστορικά γεγονότα της εποχής και την επίδραση που είχαν στην κοπή των νομισμάτων, αλλά και στις απεικονίσεις των διαφόρων βασιλέων της Κύπρου σε αυτά. Παράλληλα, ερευνήθηκαν οι διάφορες τεχνοτροπίες της εποχής αυτής που χρησιμοποιήθηκαν στην κοπή των σχετικών χάλκινων και αργυρών νομισμάτων. Με τη συλλογή και ανάλυση όλων των σχετικών δεδομένων έγινε προσπάθεια να εμβαθύνουμε σε μία άγνωστη σχετικά θεματική ενότητα, η οποία αφορά τρακόσια περίπου χρόνια κυπριακής ιστορίας που απεικονίζεται μέσω της νομισματικής τέχνης.

Η θέση της Κύπρου ως σταυροδρόμι ναυτικών και εμπορικών οδών αλλά και η στρατηγική της σημασία, συνέβαλαν στην έκδοση πολλών νομισμάτων κατά το Μεσαίωνα. Οι νομισματικές συναλλαγές, διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στην οικονομία του τόπου και σε αρκετές περιπτώσεις ήταν αλληλένδετες με ζωτικής σημασίας ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στο νησί. Ο πλούτος του τόπου προοριζόταν στις περισσότερες περιπτώσεις για τους ξένους βασιλείς και ιππότες. Ένα πολύ μεγάλο μέρος του πληθυσμού που ήταν Έλληνες, ζούσαν σε άσχημες συνθήκες διαβίωσης. Τα πολιτικο-κοινωνικά γεγονότα και η σχέση τους με την κυπριακή νομισματοκοπία όλα τα χρόνια της Φραγκοκρατίας, έχουν να μας δώσουν όμως και αρκετά στοιχεία που σχετίζονται με τον πολιτισμό. Ειδικότερα με την αλληλεπίδραση της φράγκικης με τη βυζαντινή και κατά προέκταση την ελληνική κουλτούρα.

Μέσα από τη μελέτη αυτή, έγινε μια ολοκληρωμένη προσπάθεια βασισμένη σε προσεκτικά επιλεγμένη βιβλιογραφία και δεδομένα τέτοια, που να παραθέτουν μέσα στο μέτρο του εφικτού, την περίοδο της Φραγκοκρατίας στην Κύπρο. Πρόθεση είναι να αναδεικνύεται η παρουσίαση της, μέσα από το φάσμα της τέχνης της Κυπριακής Μεσαιωνικής Νομισματοκοπίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Περίληψη	iv
Πίνακας περιεχομένων.....	v
Κατάλογος εικόνων.....	vi
1.Εισαγωγή	1
2. Από το Βυζάντιο στους Φράγκους	2
3. Η περίοδος 1192-1489: Από τους Φράγκους στους Ενετούς	7
4. Επίλογος.....	28
Βιβλιογραφία	30

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Ισαάκιος Κομνηνός, άσπρο τραχύ.....	5
Εικόνα 2: Ισαάκιος Κομνηνός, χάλκινο τετάρτηρο.....	6
Εικόνα 3: Ισαάκιος Κομνηνός, άσπρο τραχύ.....	6
Εικόνα 4: Γκύ ντε Λουζινιάν.....	8
Εικόνα 5: Οικόσημο Λουζινιάν.....	8
Εικόνα 6: Γκύ ντε Λουζινιάν, βυζάντιο από ήλεκτρο.....	9
Εικόνα 7: Ούγος Α', δηνάριο.....	11
Εικόνα 8: Μεσαιωνικό κάστρο Κολοσσιού.....	12
Εικόνα 9: Μεσαιωνικό εργοστάσιο παρασκευής ζάχαρης.....	12
Εικόνα 10: Ούγος Γ', δηνάριο.....	13
Εικόνα 11: Ερρίκος Β', αργυρό γρόσο.....	15
Εικόνα 12: Αμάλριχος, αργυρό γρόσο.....	16
Εικόνα 13: Ερρίκος Β', αργυρό γρόσο.....	16
Εικόνα 14: Ούγος Δ', αργυρό γρόσο.....	17
Εικόνα 15: Πέτρος Α', αργυρό γρόσο.....	19
Εικόνα 16: Πέτρος Β', αργυρό γρόσο.....	20
Εικόνα 17: Ιάκωβος Α', αργυρό ημίγροσο.....	20
Εικόνα 18: Ιανός, ασημόχαλκο σεζίνιο.....	23
Εικόνα 19: Ιωάννης Β', αργυρό γρόσο.....	24
Εικόνα 20: Καρλόττα, αργυρό γρόσο.....	25
Εικόνα 21: Ιάκωβος Β', αργυρό γρόσο.....	25
Εικόνα 22: Ιάκωβος Β', αργυρό ημίγροσο.....	26
Εικόνα 23: Αικατερίνη Κορνάρο, αργυρό γρόσο.....	27

1. Εισαγωγή

Η εργασία αυτή αναφέρεται στην Κυπριακή Μεσαιωνική Νομισματοκοπία και έχει ως στόχους την έρευνα στα πολιτικοοικονομικά και ιστορικά γεγονότα της εποχής, καθώς και την επίδραση που είχαν στην κοπή των νομισμάτων αλλά και στις απεικονίσεις των διαφόρων βασιλέων της Κύπρου, σε αυτά. Παράλληλα, θα ερευνηθούν οι διάφορες τεχνοτροπίες της εποχής αυτής που χρησιμοποιήθηκαν στην κοπή των σχετικών χάλκινων και αργυρών νομισμάτων. Με τη συλλογή και ανάλυση όλων των σχετικών δεδομένων θα γίνει προσπάθεια εμβάθυνσης σε μία άγνωστη σχετικά θεματική ενότητα, η οποία αφορά τρακόσια περίπου χρόνια κυπριακής ιστορίας που απεικονίζεται μέσω της νομισματικής τέχνης της εποχής.

Η διατριβή αυτή έγινε με τη μέθοδο της ιστορικής έρευνας και τα βήματα που ακολουθήθηκαν ήταν τα εξής: ο ορισμός της μελέτης, ο εντοπισμός των διαφόρων πηγών, η αξιολόγηση των ιστορικών πηγών για εντοπισμό περισσότερων πληροφοριών και λεπτομερειών και τέλος, η παρουσίαση των συμπερασμάτων της μελέτης σε ένα ενιαίο κείμενο. Τα διάφορα στοιχεία που αφορούν τα πολιτικο-κοινωνικά γεγονότα και οι πηγές που αφορούν τη νομισματοκοπία ανήκουν σε ξεχωριστούς συγγραφείς. Στην παρούσα έρευνα τα δεδομένα αυτά μελετήθηκαν μαζί και συνδυάστηκαν σε ένα ενιαίο κείμενο. Στη συγκεκριμένη έρευνα περιλαμβάνονται τόσο κύριες όσο και δευτερεύουσες πηγές. Δηλαδή, υλικό που ετοιμάστηκε από άτομα που έζησαν τα γεγονότα που περιγράφονται, αλλά και υλικό από άτομα που δεν υπήρξαν μάρτυρες στα συμβάντα που παρουσιάζονται (Ιωάννου 2011).

2. Από το Βυζάντιο στους Φράγκους

Ο Ισαάκιος Κομνηνός ήταν το πρόσωπο που είχε άμεση συμμετοχή στην κατάληψη της Κύπρου από το Ριχάρδο το Λεοντόκαρδο της Αγγλίας το 1191μ.Χ. και την πώληση του νησιού στους Φράγκους. Μια αμφιλεγόμενη προσωπικότητα που έμελλε να οδηγήσει την Κύπρο σε ένα τυρρανικό, φεουδαρχικό, φράγκικο καθεστώς, που σημάδεψε την ιστορία του τόπου για περισσότερα από τρακόσια χρόνια. Ο Ισαάκιος Κομνηνός γεννήθηκε το 1155 και ήταν γόνος της οικογένειας των Κομνηνών αυτοκρατόρων του Βυζαντίου. Από την πλευρά του πατέρα του, είχε καταγωγή από τη μεγάλη οικογένεια των Δουκών, ενώ από την πλευρά της μητέρας του από την αυτοκρατορική οικογένεια των Κομνηνών, γι' αυτό κι αναφέρεται ως Ισαάκιος Δούκας Κομνηνός. Είχε διοριστεί από τον αυτοκράτορα, ως στρατιωτικός διοικητής της Ταρσού στην Κιλικία (απέναντι από τα βόρεια παράλια της Κύπρου). Εκεί, απέτυχε σε στρατιωτική επιχείρηση και πιάστηκε αιχμάλωτος. Με λύτρα που καταβλήθηκαν από τους Κυπρίους και από ευγενείς της πρωτεύουσας του Βυζαντίου, καθώς επίσης και με τη συγκατάθεση του αυτοκράτορα Ανδρονίκου Α' (1183-1185), αφέθηκε ελεύθερος. Αντί όμως να επιστρέψει στην Κωνσταντινούπολη, όπως είχε διαταχτεί για να του ανατεθεί η διοίκηση κάποιας επαρχίας, ήρθε απρόσμενα στην Κύπρο με μικρή δύναμη μισθοφόρων που είχε στρατολογήσει και κατέλαβε την εξουσία. Μάλιστα, η κατάληψη έγινε με σχετική ευκολία, αφού με συνοπτικές διαδικασίες ο βυζαντινός διοικητής, του παράδωσε τη διοίκηση της νήσου. Διάφορες ιστορικές πηγές αναφέρουν ότι έφτασε στην Κύπρο το 1185 με πλαστά έγγραφα από τον Αυτοκράτορα Ανδρόνικο. Ανέλαβε δε την εξουσία ως κυβερνήτης του νησιού και αμέσως μετά ανακήρυξε τον εαυτό του ως Δεσπότη της Κύπρου (Δημοσθένους 2008, 4-5).

Μέσα σε μικρό χρονικό διάστημα εδραίωσε την εξουσία του, παρόλο που δημιούργησε ένα τυρρανικό καθεστώς, σύμφωνα πάντοτε με τις γραπτές μαρτυρίες του Αγίου Νεόφυτου, που έζησε και αυτός την ίδια εποχή. Άρπαξε τις περιουσίες των πλουσίων του νησιού, αφού αρχικά κυνήγησε και εκδίωξε τους ευγενείς. Σε αυτή τη μαρτυρία του Αγίου Νεοφύτου, θα μπορούσαμε να δούμε προσπάθεια του Ισαάκιου Κομνηνού για επιβολή κάποιου είδους κοινωνικής δικαιοσύνης. Ακόμη, προσπάθεια για μετριασμό της κοινωνικής αδικίας με τη λήψη πολύ σκληρών μέτρων κατά των ευγενών, των πλούσιων γαιοκτημόνων και γενικά της άρχουσας τάξης. Ωστόσο, οι ιστορικές πηγές δε μας διαφωτίζουν για τις πραγματικές προθέσεις αυτών

των πράξεων του Ισαάκιου Κομνηνού στην Κύπρο. Μήπως καταδίωξε τους ευγενείς προκειμένου να φανεί αρεστός στις λαϊκές μάζες και να γίνει απ' αυτές αποδεκτός ως ο απόλυτος ηγεμόνας του νησιού; Μήπως προσπάθησε στ' αλήθεια να βοηθήσει το λαό της Κύπρου, απαλλάσσοντάς τον από την εκμετάλλευση των πλούσιων γαιοκτημόνων; Το σίγουρο πάντως είναι, ότι προσπάθησε να εξουδετερώσει τους άρχοντες και τους ευγενείς της Κύπρου, ώστε να διαφυλάξει τον εαυτό του από τον εσωτερικό τουλάχιστον κίνδυνο ανατροπής του. Οι άρχοντες ήταν πιστοί στην κεντρική εξουσία, δηλαδή στην Κωνσταντινούπολη, και φυσικά δεν ήταν ευτυχείς όταν η εξουσία στην Κύπρο περιήλθε στα χέρια του Ισαάκιου Κομνηνού. Επομένως, συνιστούσαν μεγάλο κίνδυνο για τον ίδιο και για τα μελλοντικά σχέδιά του, που πιθανόν να ήταν ακόμη πιο φιλόδοξα και να έφθαναν μέχρι την κατάληψη του ίδιου του βυζαντινού θρόνου.

Το Βυζάντιο αντέδρασε άμεσα στην ενέργεια του Ισαακίου. Απέστειλε εναντίον του ένα χρόνο αργότερα, το 1186, ισχυρή στρατιωτική δύναμη. Αρχηγός του στόλου είχε διοριστεί ο ναύαρχος Ιωάννης Κοντοστέφανος, ενώ αρχηγός της στρατιωτικής δύναμης είχε διοριστεί, άγνωστο γιατί, ένα άλλο μέλος της οικογένειας των Κομνηνών, ο Αλέξιος Κομνηνός, που ήταν τυφλός. Με βοήθεια από τη Σικελία (όπου είχε αποκτήσει συμμάχους), ο Ισαάκιος απέκρουσε το βυζαντινό στράτευμα στις ακτές της Αμαθούντας και σταθεροποίησε πλέον τη θέση του ως ανεξάρτητος ηγεμόνας της Κύπρου. Ο Άγιος Νεόφυτος ο Έγκλειστος, σε ένα κείμενό του με τίτλο "Περί των κατά την χώραν Κύπρου σκαιών", αφηγείται με δραματικό τρόπο τα γεγονότα αυτά (Δημοσθένους 2008, 6-8). Ο Ισαάκιος, ήταν πλέον ο Δεσπότης της Κύπρου (ανώτατος άρχοντας) και έκοψε τα δικά νομίσματα, ακολουθώντας τα Βυζαντινά πρότυπα. Τα νομίσματα αυτά ήταν του τύπου «άσπρο τραχύ ή υποδιαιρέσεις, τα γνωστά τετάρτηρα». Οι επιγραφές στα νομίσματα αυτά τον μνημονεύουν ως Δεσπότη της Κύπρου (Δημητρίου 2010, 72-75). Την ίδια εποχή συνέβησαν δραματικές εξελίξεις στα σταυροφορικά κράτη της Συροπαλαιστίνης, τα οποία και κατέλαβε το ένα μετά το άλλο ο Σαλαντίν, με αποκορύφωμα την πτώση στα χέρια του της ίδιας της Ιερουσαλήμ. Η πτώση της ιερής πόλης έγινε στις 2 Οκτωβρίου 1187. Τα γεγονότα αυτά ενόχλησαν σοβαρά τη χριστιανική Δυτική Ευρώπη, η οποία και οργάνωσε την τρίτη σταυροφορία που τελικά οδήγησε δυστυχώς στην κατάληψη της Κύπρου. Ο Σαλαντίν ή Σαλαδίνος ήταν σουλτάνος της Αιγύπτου και της Συρίας. Στους Σταυροφόρους ήταν γνωστός ως Σαλαντίν. Ήταν πολύ ικανός στρατιωτικός ηγέτης. Επίσης, κατάφερε να ενώσει τους μουσουλμάνους

της Μέσης Ανατολής, από τον Ευφράτη έως και την Αίγυπτο. Το γεγονός αυτό δημιούργησε αλυσιδωτά προβλήματα στους χριστιανούς των περιοχών αυτών.

Οι Σταυροφόροι άρχισαν την εκστρατεία τους προς τους Αγίους Τόπους δια ξηράς αλλά και δια θαλάσσης το 1189. Οι αρχηγοί της σταυροφορίας ήταν ο βασιλιάς της Αγγλίας Ριχάρδος Α΄ ο Λεοντόκαρδος, και ο Φίλιππος Β΄ της Γαλλίας. Η Κύπρος ως ανεξάρτητο κράτος, ήταν ήδη μακριά από τη βυζαντινή προστασία και αποτελούσε εύκολη λεία για τους Σταυροφόρους, οι οποίοι τώρα τη χρειάζονταν ιδιαίτερα, αφού ο Σαλαντίν δεν τους άφηνε άλλους τρόπους ανεφοδιασμού εκτός από τη θάλασσα.

Η άρνηση του Ισαάκιου να ανεφοδιάσει τα πλοία του Ριχάρδου, αλλά και ο τρόπος που τον συνάντησε για συνομιλίες πιθανόν σε τοποθεσία κοντά στο Κολόσσι, επιβεβαίωσαν την αρνητική προς τους σταυροφόρους στάση που θα τηρούσε. Έτσι, ο Ριχάρδος ανέλαβε άμεσα δράση. Ο Ισαάκιος αντιστάθηκε σθεναρά εναντίον των στρατευμάτων του Ριχάρδου. Ο Λεοντόκαρδος κατάφερε να νικήσει τελικά το στρατό του Ισαακίου κοντά στο χωριό Τρεμετουσιά, λόγω του ότι ο στρατός του είχε καλύτερο πολεμικό εξοπλισμό. Το αποτέλεσμα ήταν να πέσει το νησί τελικά στα χέρια του, με φοβερές συνέπειες για τον πληθυσμό. Μετά από φοβερές λεηλασίες που κράτησαν αρκετές μέρες, η Κύπρος θα περνούσε για ένα χρόνο στα χέρια των Ναϊτών ιπποτών και ακολούθως ο Ριχάρδος θα την πωλούσε στον Γκυ (Γουίδο) Ντε Λουζινιάν (Βουστρώνιος 1998, 41-42).

Ο Ισαάκιος Κομνηνός, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ήταν το πρόσωπο που είχε άμεση συμμετοχή στην κατάληψη της Κύπρου το 1191, από το βασιλιά της Αγγλίας Ριχάρδο το Λεοντόκαρδο και ακολούθως την πώληση του νησιού στους Φράγκους. Η σύγκρουσή του με τους Σταυροφόρους, έμελλε να οδηγήσει την Κύπρο σε ένα φεουδαρχικό φράγκικο καθεστώς, κάτω από την οικογένεια των Λουζινιανών, που σημάδεψε την ιστορία του τόπου και τη ζωή των Ελλήνων κατοίκων, για τρακόσια περίπου χρόνια. Στα χρόνια που ήταν Δεσπότης της Κύπρου (1184–1191) έκοψε τα δικά του νομίσματα, ακολουθώντας όμως τα βυζαντινά πρότυπα. Τα νομίσματα του Ισαακίου, χαρακτηρίζονται ως σπάνια ή ακόμη ως πολύ σπάνια και ελάχιστες φορές εντοπίζονται σε δημοπρασίες νομισμάτων στο εξωτερικό.

Τα νομίσματα αυτά ήταν του τύπου «άσπρο τραχύ ή υποδιαιρέσεις», τα γνωστά «τετάρτηρα». Οι επιγραφές στα νομίσματα αυτά μνημονεύουν τον Ισαάκιο Κομνηνό ως Δεσπότη της Κύπρου (Δημητρίου 2010, 74-75). Στον εμπροσθότυπο, εικονίζεται ο Χριστός ένθρονος ή η Παναγία ένθρονη κρατώντας το νεογέννητο

Χριστό. Στην οπίσθια όψη εικονίζεται ο ίδιος ο Ισαάκιος Κομνηνός μόνος, μαζί με την Παναγία ή με τον Άγιο Γεώργιο, έχοντας ανάμεσά τους το σταυρό (εικόνα 1,2). Ο Άγιος Γεώργιος είναι ο κατεξοχήν στρατιωτικός Άγιος. Ο Ισαάκιος ήθελε να δώσει έμφαση στη στρατιωτική του δύναμη με την απεικόνιση αυτή και ότι αντλεί τη δύναμή του από τον καλά οργανωμένο στρατό του (εικόνα 3). Δυστυχώς, όπως φάνηκε λίγο αργότερα, ο στρατός του Ισαακίου μειονεκτούσε αισθητά, συγκρίνοντάς τον με τις δυνάμεις των Σταυροφόρων. Η απεικόνιση της Θεοτόκου αποσκοπούσε στο να εμπεδώσει ο λαός, ότι ήταν ένας θεοπρόβλητος μονάρχης. Άλλωστε, η Θεοτόκος ήτανε πάντοτε ένα από τα κύρια και πιο αγαπητά θρησκευτικά πρόσωπα για τους Χριστιανούς. Το ότι μιμήθηκε τα νομίσματα του Αυτοκράτορα του Βυζαντίου Ισαακίου Β' Άγγελου, αποσκοπούσε στο να δείξει ότι λειτουργούσε ως ένας άλλος αυτοκράτορας, ο οποίος δεν είχε τίποτα να ζηλέψει από αυτούς του Βυζαντίου (Δημοσθένους 2008, 15).



Εικόνα 1: *Ισαάκιος Κομνηνός*, 1184-1191, Άσπρο τραχύ, ήλεκτρο, 3,62 γρ. Συλλογή Ιδρύματος Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία.



Εικόνα 2: *Ισαάκιος Κομνηνός*, 1184-1191, Χάλκινο Τετάρτηρο, ΑΕ, 4.36 γρ. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπεζής Κύπρου, Λευκωσία.



Εικόνα 3: *Ισαάκιος Κομνηνός*, 1184-1191, Άσπρο τραχύ, ασημόχαλκος, 4.57 γρ. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπεζής Κύπρου, Λευκωσία.

3. Η περίοδος 1192-1489: Από τους Φράγκους στους Ενετούς

Ο Ριχάρδος ο Λεοντόκαρδος ξανάγινε κύριος της Κύπρου για δεύτερη φορά μέσα σε λίγους μήνες, αφού οι Ναΐτες ιππότες, του επέστρεψαν το νησί. Οι Κύπριοι προέβαλαν αντίσταση, ιδιαίτερα στη Λευκωσία, πράγμα που τους οδήγησε να εγκαταλείψουν μέσα σε λίγους μήνες το νησί. Τη χρονική αυτή περίοδο παρουσιάστηκε ως από μηχανής θεός, ο Γάλλος ευγενής Γκυ ντε Λουζινιάν (εικόνα 4), ο οποίος αγόρασε το νησί από τον Ριχάρδο. Γνωρίζουμε ότι ο Γκυ ντε Λουζινιάν από το 1180 είχε γίνει κόμης της Γιάφα και είχε στεφθεί βασιλιάς των Ιεροσολύμων το 1186. Η πτώση της Ιερής Πόλης το 1192, αλλά και άλλων γειτονικών σημαντικών πόλεων, περιόρισε το Σταυροφορικό Βασίλειο της Ανατολής. Έτσι, η Κύπρος ήταν πλέον ο κοντινότερος χριστιανικός χώρος ο οποίος παρείχε ασφάλεια.

Μια από τις πρώτες του ενέργειες ήταν να καθησυχάσει τους ίδιους τους Κυπρίους. Προσπάθησε να τους πείσει ότι δεν είχαν τίποτα να φοβούνται από τη δική του ηγεμονία. Ταυτόχρονα, προσκάλεσε ξένους για να έρθουν να εγκατασταθούν στην Κύπρο. Η πρόσκλησή του βρήκε απήχηση από ιππότες και ευγενείς, τόσο στη Δυτική Ευρώπη όσο και στις γειτονικές χώρες της Κύπρου. Ήρθαν τότε στην Κύπρο, για μόνιμη εγκατάσταση, αρκετοί από τους ιππότες και ευγενείς που είχαν χάσει τις περιουσίες τους μετά τις στρατιωτικές επιτυχίες του Σαλαντίν στους Αγίους Τόπους. Πιθανόν να ήρθαν ακόμη, έμποροι από διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Η εγκατάσταση ξένων ευγενών στην Κύπρο, καθώς και λατινικών θρησκευτικών ταγμάτων (Ιωαννίτες, Ναΐτες), συνεχίστηκε και μετά το θάνατο του Γκυ ντε Λουζινιάν. Ιδιαίτερα μετά την πτώση της Άκρας, το 1291, που σήμανε για τους Φράγκους και την οριστική απώλεια της Συροπαλαιστίνης (Μαχαιράς 1995, 19-24). Με αυτά τα δεδομένα η Κύπρος είχε πλέον για τους δυτικοευρωπαίους εξέχουσα γεωγραφική και στρατηγική σημασία.



Εικόνα 4 : Ανώνυμος, *Γκυ ντε Λουζινιάν*, 1192, τέμπερα σε ξύλο.



Εικόνα 5: Οικόσημο των Λουζινιανών.

Στο Οικόσημο των Λουζινιανών (εικόνα 5), εικονίζεται ο σταυρός μαζί με τέσσερις μικρότερους οι οποίοι συμβολίζουν το βασίλειο της Ιερουσαλήμ. Στο πλάι, ο λέοντας με τις ρίγες συμβολίζει τον οίκο των Λουζινιανών, ενώ οι λέοντες στο κάτω μέρος συμβολίζουν τα βασίλεια της Αρμενίας και της Κύπρου (Δημητρίου 2010, 80-81).



Εικόνα 6: Γκυ Ντε Λουζινιάν, 1192, βυζάντιο από ήλεκτρο. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπεζής Κύπρου, Λευκωσία.

Στα νομίσματα που έκοψε ο Γκυ ντε Λουζινιάν (εικόνα 6), εμφανίζεται ο ίδιος να φορεί βυζαντινά τελετουργικά ενδύματα, να κρατά σταυροφόρο σκήπτρο και σφαίρα σταυροφόρο. Αν και ήταν φράγκος ηγεμόνας, ήθελε να ταυτιστεί με τους βυζαντινούς αυτοκράτορες και να κερδίσει τη συμπάθεια του λαού, αλλά και των ευγενών που είχαν απομείνει στο νησί. Ήταν μία προσπάθεια να πείσει τους Ορθόδοξους Έλληνες της Κύπρου, ότι δεν είχαν τίποτα να φοβούνται από τη δική του ηγεμονία. Επίσης, η ενδυμασία αυτή προσέδιδε στον ίδιο αυτοκρατορική αίγλη. Στον εμπροσθότυπο απεικονίζεται ο Χριστός να κάθεται σε θρόνο, βασικό χαρακτηριστικό των βυζαντινών νομισμάτων της περιόδου αυτής, όπου η στροφή προς τα Θεία είχε ταυτιστεί και με την ίδια την επιβίωση της αυτοκρατορίας. Τα λευκά σκυφωτά νομίσματα και τα δηνάρια, ήταν τα νομίσματα που κυκλοφορούσαν την εποχή αυτή στην Κύπρο. Παρόμοια σκυφωτά νομίσματα κυκλοφορούσαν στο Βυζάντιο και ήταν το κύριο μέσο των εμπορικών συναλλαγών στην Ανατολική Μεσόγειο. Τα δηνάρια ήταν φτιαγμένα από κράμα ασημόχαλκου, με λίγη περιεκτικότητα σε ασήμι. Χρησίμευαν για τις καθημερινές συναλλαγές και ως υποδιαίρεση, ήταν το βασικότερο νόμισμα των υπηκόων του βασιλείου της Κύπρου. Η οικονομία της Κύπρου συνέχιζε να εξαρτάται από τη γεωργία κατά κύριο λόγο και το εμπόριο. Υπήρχαν καλλιέργειες σιτηρών και σταφυλιών. Λίγο αργότερα άρχισε και η καλλιέργεια του ζαχαροκάλαμου με παραγωγή ζάχαρης (Δημητρίου 2010, 82-83).

Ο Αμωρύ Ντε Λουζινιάν, ανέλαβε τη διακυβέρνηση της Κύπρου αμέσως μετά το θάνατο του μεγαλύτερου αδελφού του Γκυ, τον Απρίλιο του 1194. Κατά τα επόμενα λίγα χρόνια, επίσπευσε το έργο της οικοδόμησης του Φράγκικου πλέον βασιλείου της Κύπρου. Προώθησε την προνομιακή εγκαθίδρυση της Λατινικής

Εκκλησίας στο νησί, πράξη η οποία δυσκόλεψε ακόμη περισσότερο τη ζωή των Ελλήνων της Κύπρου και περιόρισε σημαντικά τη δύναμη της Ορθόδοξης Εκκλησίας. Ήρθε ακόμη σε συμφωνία με το Γερμανό αυτοκράτορα Ερρίκο Στ', στον οποίο δήλωσε υποταγή και από τον οποίο αναγνωρίστηκε ως βασιλιάς της Κύπρου. Ακολούθως, παντρεύτηκε την Ισαβέλλα η οποία ήταν κάτοχος του στέμματος της Ιερουσαλήμ. Η στέψη τους πιθανόν να έγινε στην Τύρο, αφού η ίδια η Ιερουσαλήμ εξακολουθούσε να βρίσκεται κάτω από τους Μουσουλμάνους. Ο Αμωρύ μέσα σε λίγα χρόνια είχε δυο στέμματα κι έτσι έγινε βασιλιάς της Κύπρου και ταυτόχρονα σχεδόν, βασιλιάς της Ιερουσαλήμ. Τα νομίματα της Κύπρου την εποχή αυτή παραμένουν τα ίδια, αφού δεν υπάρχουν γνωστά νομίματα που κόπηκαν από τον Αμωρύ.

Μετά το θάνατό του, ανέλαβε τη διοίκηση της Κύπρου ο Βαλτέρ Μοντμπελιέ, ο οποίος έγινε κηδεμόνας του ανήλικου γιου του Αμωρύ, Ούγου Α'. Πολύ σύντομα ο νέος βασιλιάς ενηλικιώθηκε, πήρε την εξουσία και εκδίωξε το Βαλτέρ. Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Ούγου του Α', ολοκληρώθηκε η οικοδόμηση του περιλάμπρου ναού της Αγίας του Θεού Σοφίας στη Λευκωσία. Επί βασιλείας Ούγου Α', άρχισε και η ανέγερση του ναού του Αγίου Νικολάου στην Αμμόχωστο. Στο ναό αυτό στέφονταν πολύ συχνά στα επόμενα χρόνια, οι Φράγκοι βασιλείς της Κύπρου, ενώ ταυτόχρονα στέφονταν βασιλείς και του βασιλείου της Ιερουσαλήμ (Μαχαιράς 1995,35-37). Επίσης, άρχισε να κτίζεται και η εκκλησία του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων στην κατεχόμενη Αμμόχωστο. Ο ναός αυτός είναι ο μεγαλύτερος Ορθόδοξος ναός της εποχής της Φραγκοκρατίας και επίσης είναι ο μοναδικός μεγάλος ναός που έχει διασωθεί στην Κύπρο. Ο βασιλιάς Ούγος Α', πολέμησε σε αρκετές μάχες στους Αγίους τόπους και απελευθέρωσε εδάφη, τα οποία είχαν τα προηγούμενα χρόνια καταλάβει οι Μουσουλμάνοι. Πέθανε στην Τρίπολη σε νεαρή ηλικία το 1218. Αργότερα μεταφέρθηκε στην Κύπρο και τάφηκε στο ναό των Ιωαννιτών στη Λευκωσία.

Ο διάδοχος του Ούγου, ήταν ο ανήλικος γιος του Ερρίκος Α'. Μέχρι την ενηλικίωσή του, κυβερνούσαν το νησί οι δύο θείοι του, αδέρφια της μητέρας του Αλίκης, ενώ η ίδια η Αλίκη δρούσε ως αντιβασιλίςσα. Ο Ερρίκος Α' στέφθηκε βασιλιάς το 1225, στην Αγία Σοφία στη Λευκωσία. Παντρεύτηκε με την Πλαισάντη, κόρη του Βοημούνδου Γ' της Αντιόχειας, με την οποία απέκτησε το γιο και διάδοχό του Ούγο Β' της Κύπρου (Μαχαιράς 1995, 37). Την περίοδο αυτή, οι Μουσουλμάνοι ασκούσαν μεγάλη πίεση στα τελευταία προπύργια των χριστιανών ιπποτών γύρω από

την πόλη Άκρα. Ο βασιλιάς της Κύπρου ενίσχυσε την υπεράσπισή της με επίλεκτους ιππότες και άνδρες πεζικού.

Τα νομίσματα της Κύπρου συνεχίζουν να έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά και επί Ούγου Α΄, Ερρίκου Α΄ και Ούγου Β΄. Επομένως, τα βυζάντια και τα δηνάρια, αποτελούσαν τα νομίσματα του νησιού στα πρώτα εκατό χρόνια της Φραγκοκρατίας. Στα δηνάρια (εικόνα 7) εικονίζεται ο σταυρός της Ιερουσαλήμ. Στην άλλη όψη εικονίζεται μεσαιωνικό κάστρο με επάλξεις. Αναγράφεται δε το όνομα της Κύπρου (CIPRI), καθώς και το όνομα των βασιλέων, REX GVIDO ή REX hVGO. Φυσικά ο πλούτος της Κύπρου την περίοδο αυτή, ανήκε ουσιαστικά στους ξένους φεουδάρχες και στο βασιλιά. Η μεγάλη πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού, όπως ήταν οι Περπυριάριοι και οι Πάροικοι, ζούσαν σε πολύ κακές συνθήκες και με μεγάλη δυσκολία μπορούσαν να επιβιώσουν. Οι επιγραφές στα νομίσματα είναι λατινικές και είναι χαρακτηριστικό των μεσαιωνικών νομισμάτων της Κύπρου να μην αναγράφονται ποτέ ελληνικοί χαρακτήρες σε αυτά. Αυτό επιβεβαιώνει και τα πιο πάνω, ότι δηλαδή ο ντόπιος πληθυσμός ελάχιστη επαφή είχε με τον πλούτο του νησιού.



Εικόνα 7: Ούγος Α΄, 1205-1218, δηνάριο. Από Metcalf D,1996.

Η πρόσοψη του μεσαιωνικού κάστρου που απεικονίζεται στα δηνάρια των Λουζινιανών βασιλέων αυτής της εποχής, μοιάζει αρκετά με αυτήν του κάστρου του Κολοσσιού, που είναι κτίσμα της ίδιας περίπου περιόδου (εικόνα 8). Η απεικόνιση αυτή συναντάται και σε προγενέστερα νομίσματα πρωτοβυζαντινής περιόδου και έδειχνε τη σημασία της αμυντικής θωράκισης πόλεων ή σημαντικών περιοχών. Το κάστρο του Κολοσσιού, αποτελεί, μοναδικό δείγμα μεσαιωνικής αρχιτεκτονικής στην Κύπρο. Είχε μεγάλη στρατηγική σημασία αφού έλεγχε μια μεγάλη περιοχή που υπήρχαν φυτείες ζαχαροκάλαμου και παραγόταν ζάχαρη (εικόνα 9). Η πρώτη του μορφή χτίστηκε γύρω στο 1210 από τους Φράγκους. Το 1306 πέρασε στην κατοχή των Ναϊτών ιπποτών. Το κτίριο αποτελούσε κατοικία του επικεφαλής του τάγματος,

ενώ έδρευε εκεί και μικρή στρατιωτική δύναμη. Το φρούριο καταστράφηκε από τους Γενουάτες και τους Μαμελούκους, για να ξαναχτιστεί στον ίδιο χώρο, το 1454.



Εικόνα 8: Μεσαιωνικό κάστρο του Κολοσσιού, 1454, Λεμεσός, (φωτ. Σ. Ανδρέου).



Εικόνα 9: Μεσαιωνικό εργοστάσιο παρασκευής ζάχαρης, Λεμεσός, (φωτ.Σ.Ανδρέου).

Ο Ούγος Β΄ πέθανε το 1267 και στο θρόνο ανέβηκε ο εξάδελφός του Ούγος Γ΄. Την περίοδο της βασιλείας του η Κύπρος υπέφερε από πανώλη, ακρίδες, ενώ έγιναν και ισχυροί σεισμοί. Τα τρόφιμα ήταν ελάχιστα και ένας σημαντικός αριθμός κατοίκων είχαν πεθάνει. Το 1270, άρχισε μια νέα σταυροφορία στην περιοχή, με

ηγέτες το βασιλιά της Γαλλίας Λουδοβίκο Θ΄ και το βασιλιά της Ναβάρρας. Πήραν μέρος ακόμη και αρκετοί ευγενείς από την Αγγλία και την Ισπανία. Παρά τις περιορισμένες επιτυχίες τους, οι Χριστιανοί που απέμειναν στους Αγίους Τόπους κατάφεραν να αναδιοργανωθούν. Δυστυχώς όμως οι δύο βασιλείς πέθαναν σύντομα από ασθένεια. Η Κύπρος ήταν την περίοδο αυτή βασικό σημείο ανεφοδιασμού των Σταυροφόρων.

Ο βασιλιάς Ούγος Γ΄ (1267-1284), αντικατάστησε στα δηνάρια τις λατινικές επιγραφές με γαλλικές και επανέφερε τον τίτλο του βασιλιά της Ιερουσαλήμ (εικόνα 10). Στον οπισθότυπο των δηναρίων απεικονίζεται πλέον, ένας εστεμμένος όρθιος λέοντας, το έμβλημα του βασιλείου της Κύπρου. Ο όρθιος λέοντας ταυτίζεται πιθανότατα και με τις πρωτοβουλίες που είχαν πάρει οι Λουζινιανοί βασιλιάδες στην απελευθέρωση περιοχών εκτός Κύπρου. Επιπλέον οι γαλλικές επιγραφές τονίζουν πλέον και την καταγωγή των Λουζινιανών βασιλιάδων. Ο βασιλιάς Ούγος Γ΄ στέφθηκε και βασιλιάς των Ιεροσολύμων στην Τύρο, πράγμα που δείχνει τη σημαντική θέση που είχαν οι βασιλείς της Κύπρου στην περιοχή, αλλά και τον ηγετικό ρόλο που είχαν στις τελευταίες περιοχές της Συροπαλαιστίνης, που ήταν κάτω από την εποπτεία Χριστιανών ευγενών (Ζαπίτη & Μιχαηλίδου 2007, 165).



Εικόνα 10: Ούγος Γ΄, 1267-1284, δηνάριο. Από Metcalf, 1996.

Ο θάνατος του Ούγου Γ΄ το 1284, έδωσε την ευκαιρία στον πρωτότοκο γιο του Ιωάννη να στεφθεί βασιλιάς της Κύπρου και της Ιερουσαλήμ. Το 1285 πέθανε αιφνίδια, ενώ υπήρξαν φήμες ότι δολοφονήθηκε από τον αδελφό του Ερρίκο Β΄ (Μαχαιράς 1995, 47-50). Η στέψη του Ερρίκου Β΄ έγινε στη Λευκωσία στις 24 Ιουνίου 1285. Τον επόμενο χρόνο πήγε στην Τύρο, όπου στέφθηκε στις 15 Αυγούστου 1286 και βασιλιάς των Ιεροσολύμων. Η στέψη έγινε στην Τύρο, επειδή τα Ιεροσόλυμα που ήταν μαζί με την Κύπρο ένα βασίλειο, βρίσκονταν κάτω από την κατοχή των Μουσουλμάνων. Αμέσως μετά άρχισε να οχυρώνει τη Λευκωσία,

κτίζοντας τα τείχη της πόλης. Το 1306, εκδηλώθηκε κίνημα των ευγενών κατά του βασιλιά Ερρίκου Β'. Αιτία ήταν ότι ο βασιλιάς δεν κυβερνούσε σωστά την Κύπρο, εξαιτίας της ασθένειάς του (έπασχε από επιληψία). Επικεφαλής του κινήματος ήταν ο αδελφός του Αμάλριχος, που ανακηρύχθηκε αντιβασιλέας. Ο βασιλιάς Ερρίκος αναγκάστηκε να συνάψει συμφωνία με τον αδελφό του, στον οποίο παραχώρησε την εξουσία. Αργότερα εξορίστηκε στην Αρμενία. Μετά το θάνατο του Αμάλριχου επέστρεψε στην Κύπρο και ανέβηκε ξανά στο θρόνο του. Ο Ερρίκος διεξήγαγε μικρής έκτασης στρατιωτικές επιχειρήσεις κατά των Σαρακηνών στη Συρία και κατά των Τούρκων στη Μικρά Ασία. Το 1291, πήγε μαζί με τους ιπότες του, από την Κύπρο στην Άκρα και πολέμησε το Σουλτάνο Ασράφ που πολιορκούσε την πόλη. Ο Ερρίκος ήρθε πίσω στην Κύπρο όταν η πτώση της Άκρας ήταν πια βέβαιη. Στη συνέχεια κατακτήθηκαν από τους Μαμελούκους η Σιδώνα, η Βηρυτός και η Τύρος, από τις οποίες αριθμός κατοίκων κατέφυγαν στην Κύπρο. Ο βασιλιάς Ερρίκος δε φαίνεται να είχε καλή φήμη στην Ευρώπη. Οι συγγραφείς της εποχής του, μιλούν περιφρονητικά γι' αυτόν. Ο Δάντης, στη *Θεία Κωμωδία*, τον παρουσιάζει σκληρό δυνάστη. Όταν κάνει αναφορές για την αγριότητα των βασιλιάδων, φέρνει ως παράδειγμα το βασιλιά της Αμμοχώστου και της Λευκωσίας, υπονοώντας τον Ερρίκο. Στους κατοίκους όμως του νησιού φαίνεται ότι ήταν αγαπητός. Ο Λεόντιος Μαχαιράς, τον αποκαλεί “καλό και αγαθό βασιλιά” (Μαχαιράς 1995, 48-51).

Την περίοδο αυτή και συγκεκριμένα το 1303, έγινε ισχυρός σεισμός στην Κύπρο που ήταν αισθητός μέχρι την Κρήτη, ενώ συνελήφθησαν και οι Γενουάτες πειρατές οι οποίοι προξενούσαν μεγάλες καταστροφές στις παραλιακές πόλεις της Κύπρου και ανάγκαζαν τον πληθυσμό να καταφεύγει στο εσωτερικό του νησιού. Το 1307 έγινε επίσης, η επίσημη μεταφορά της έδρας των Ιωαννιτών ιπποτών από την Κύπρο στην Ρόδο. Διατήρησαν όμως στην Κύπρο τρεις συνολικά “Κομμανταρίες” / διοικήσεις. Το 1308 άρχισε ο διωγμός των Ναϊτών ιπποτών στην Κύπρο. Λίγο πριν είχε αρχίσει και ο διωγμός τους και σε άλλα ευρωπαϊκά βασίλεια. Οι Ναΐτες, που βρίσκονταν στην Κύπρο, διέθεταν τεράστια περιουσία. Καταδικάστηκαν όμως από τον Πάπα, που έδωσε εντολή στον Αμάλριχο (αδελφό του Ερρίκου) να τους εξοντώσει. Αυτός, φάνηκε απρόθυμος να εκτελέσει την εντολή της Αγίας Έδρας, γιατί οι Ναΐτες τον είχαν βοηθήσει στο πραξικόπημα κατά του αδελφού του. Τους περιόρισε όμως αρκετά και τους απόπλισε. Σταδιακά, οι Ναΐτες εξοντώθηκαν και η περιουσία του τάγματός τους μεταβιβάστηκε στο τάγμα των Ιωαννιτών ιπποτών.

Τον ίδιο χρόνο (1308) στην Κύπρο, ο καιρός ήταν τόσο θερμός που οι χειμερινοί μήνες ήταν παρόμοιοι σε θερμοκρασίες με τους καλοκαιρινούς. Το αποτέλεσμα της ξηρασίας αυτής ήταν να καταστραφούν ολοσχερώς τα σπαρτά. Ο Λεόντιος Μαχαιράς στο Χρονικόν του, αναφέρει ότι καθημερινά οι ιερείς έκαναν λιτανείες και παρακλήσεις για βροχές. Ο βασιλιάς Ερρίκος αναγκάστηκε να εισάγει σιτάρι από γειτονικές χώρες, ενέργεια που έσωσε τον πληθυσμό από την ολοκληρωτική καταστροφή. Ο Ερρίκος Β΄, πέθανε το 1324 στο κτήμα του στο Στρόβολο και τάφηκε στην εκκλησία του Αγίου Δομίνικου στη Λευκωσία.

Επί βασιλείας του Ερρίκου Β΄ (1285-1324), εισάγεται ένα νέο νόμισμα στην Κύπρο, το γρόσο, το οποίο περιέχει κυρίως ασήμι (εικόνα 11). Παρόμοια μεταρρύθμιση έγινε και στη Γαλλία. Αξίζει να σημειωθεί ότι και στο Βυζάντιο, γύρω στο 1291, το αργυρό βασιλικόν παίρνει τη θέση του χρυσού υπέρπυρου. Επομένως, το νομισματικό σύστημα της Κύπρου είχε ριζικά πλέον τροποποιηθεί. Τα νομίσματα που κυκλοφορούσαν ως μέσο συναλλαγών, ήταν το γρόσο, το ημίγροσο αλλά και τα χάλκινα δηνάρια.



Εικόνα 11: *Ερρίκος Β΄*, 1285-1324, αργυρό γρόσο. Από Metcalf, 1996.

Στην εμπρόσθια όψη του νομίσματος εικονίζεται ο βασιλιάς καθήμενος σε θρόνο να φέρει στέμμα και να κρατεί σκήπτρο στο δεξί χέρι και σταυροφόρο σφαίρα στο αριστερό. Στην οπίσθια όψη εικονίζεται ο λέοντας της Κύπρου (Metcalf 1996, 126). Η απεικόνιση του βασιλιά ταυτίζεται περισσότερο με απεικονίσεις βασιλέων της Δυτικής Ευρώπης και χάνει σημαντικά βυζαντινά στοιχεία, κυρίως στην ένδυση. Η εξασθένηση του Βυζαντινού κράτους οδήγησε κατά κύριο λόγο στις αλλαγές αυτές. Παρόλα αυτά συνεχίζει να απεικονίζεται κρατώντας σφαίρα σταυροφόρο. Η σταυροφόρος σφαίρα συμβολίζει τη βασιλεία του Χριστού στη Γη και την επικράτηση του Χριστιανισμού ως κύρια θρησκεία.

Ο Αμάριχος, για τον οποίο έγινε ήδη αναφορά, έκοψε το ομορφότερο ίσως νόμισμα της εποχής αυτής (εικόνα 12). Η καλλιτεχνική του αξία η οποία στηρίζεται στις πολλές λεπτομέρειες στο σχεδιασμό του αλλά και η σπανιότητά του, το κάνουν στις μέρες μας περιζήτητο από τους συλλέκτες μεσαιωνικών νομισμάτων σε όλο τον κόσμο. Φαίνεται ότι πολύ λίγα νομίσματα αυτού του είδους έχουν κοπεί και ελάχιστα έχουν διασωθεί. Ο πρωτότυπος σχεδιασμός του, πιθανόν να σχετίζεται και με τον ανορθόδοξο τρόπο που ανέβηκε ο Αμάριχος στην εξουσία. Ήθελε ίσως να τονίσει ότι μπορούσε να διακυβερνήσει με ισχύ και δυναμισμό, στοιχεία που έλειπαν από το βασιλέα αδελφό του ο οποίος ήταν φιλάσθενος. Στην εμπρόσθια όψη του νομίσματος εικονίζεται ο λέοντας της Κύπρου μέσα σε δύο ομόκεντρους κύκλους. Στον οπισθότυπο, θυρεός με το σταυρό της Ιερουσαλήμ και το έμβλημα των Λουζινιανών (Ζαπίτη & Μιχαηλίδου, 2007, 166).



Εικόνα 12: Αμάριχος, 1310, αργυρό γρόσο 3,34 γρ. Συλλογή Ιδρύματος Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία.



Εικόνα 13: Ερρίκος Β', 1310-1324, αργυρό γρόσο. Από Metcalf, 1996.

Στα μεταγενέστερα γρόσο του Ερρίκου Β' επικρατεί η παραδοσιακή πλέον απεικόνιση των Λουζινιανών βασιλέων της εποχής αυτής. Στην εμπρόσθια όψη του νομίσματος (εικόνα 13) εικονίζεται ο βασιλιάς καθήμενος σε χαμηλό θρόνο να φέρει στέμμα και να κρατεί σκήπτρο στο δεξιό χέρι και σταυροφόρο σφαίρα στο αριστερό. Στην οπίσθια όψη εικονίζεται ο σταυρός της Ιερουσαλήμ (Metcalf 1996, 194). Παρόλο που η Ιερουσαλήμ είχε πέσει σε μουσουλμανικά χέρια, οι Λουζινιανοί

βασιλιάδες της Κύπρου στέφονταν και ως βασιλιάδες της Ιερουσαλήμ, αφού είχαν όλα τα νόμιμα δικαιώματα αυτού του θρόνου, που κληρονομούσαν από γενιά σε γενιά. Το κυπριακό γρόσο είχε την αξία μισού βυζαντίου. Αυτό ισοδυναμούσε με 24 ασημόχαλκα δηνάρια. Η υποδιαίρεσή του ήταν το ημίγροσο. Το νόμισμα αυτό θα ήταν για τα επόμενα χρόνια της Φραγκοκρατίας το επίσημο νόμισμα του νησιού (Ζαπίτη & Μιχαηλίδου 2007, 165).

Τον Ερρίκο Β΄, διαδέχθηκε ο ανιψιός του Ούγος Δ΄. Η στέψη του νέου βασιλιά έγινε το 1324, στην Αγία Σοφία της Λευκωσίας. Σημαντικό γεγονός της περιόδου αυτής ήταν οι καταστροφικές πλημύρες το Νοέμβριο του 1330. Ο πληθυσμός του νησιού ήταν απροετοίμαστος για μια τέτοια καταστροφή. Ο Αρχιεπίσκοπος Ιωάννης άνοιξε δύο σιταποθήκες και έδωσε στο λαό σιτάρι και άλλα τρόφιμα, πράγμα ασυνήθιστο για την εποχή αυτή. Το 1348, μεγάλη επιδημία Πανώλης κτύπησε το νησί. Πιστεύεται ότι έχασε τη ζωή του ο μισός πληθυσμός της Κύπρου. Η επιδημία αυτή έμεινε γνωστή ως η “Μαύρη Πανώλη”. Νέα δεινά για τους κατοίκους ήρθαν αναπάντεχα το 1351, μετά από μεγάλες επιδρομές ακρίδων που έμειναν για αρκετές εβδομάδες στην Κύπρο και κατάστρεψαν όλη τη σοδειά (Βουστρώνιος 1998, 222-224). Ο βασιλιάς Ούγος Δ΄, θεωρείται ως ένας από τους πιο μορφωμένους Λουζινιανούς βασιλιάδες της Κύπρου. Μελέτησε την Αγία Γραφή σε βάθος, ενώ έκτισε μεγαλόπρεπα κτίρια, τα οποία διακόσμησε με ξεχωριστό τρόπο. Η περίοδος της βασιλείας του ήταν γενικά ειρηνική.



Εικόνα 14: Ούγος Δ΄, 1324-1359, αργυρό γρόσο. Συλλογή Ιδρύματος Τραπεζής Κύπρου, Λευκωσία.

Ο βασιλιάς Ούγος Δ΄ έκοψε παρόμοια νομίσματα με τον Ερρίκο Β΄ (εικόνα 14). Στον εμπροσθότυπο εικονίζεται ο βασιλιάς ένθρονος να κρατά σκήπτρο και σφαίρα σταυροφόρο, *hEnRI REI DE*, ενώ στον οπισθότυπο εικονίζεται ο σταυρός της Ιερουσαλήμ, *IERUSALM ED'ChIPR'* (Ζαπίτη & Μιχαηλίδου, 2007, 167). Τα νομίσματα του βασιλιά Ούγου έχουν μελετηθεί συστηματικά από τους ειδικούς, αφού

έχουν διασωθεί σε μεγάλες ποσότητες. Σε αυτό συνέβαλε και η μεγάλη περίοδος της βασιλείας του Ούγου Δ' η οποία χαρακτηρίζεται από ειρηνικά χρόνια για το νησί. Την εποχή αυτή λειτουργούσαν νομισματοκοπεία τόσο στη Λευκωσία όσο και στην Αμμόχωστο. Η πόλη της Αμμοχώστου την περίοδο αυτή, ήταν το επίκεντρο της εμπορικής ζωής, όχι μόνο της Κύπρου αλλά και της ανατολικής Μεσογείου. Έμποροι διαφόρων εθνικοτήτων διακινούσαν μέσω της σημαντικής αυτής πόλης διάφορα αγαθά. Για το λόγο αυτό μπορούσε κανείς να συναντήσει στις αγορές της Αμμοχώστου, Γενουάτες, Βενετούς, Γάλλους και άλλους εμπόρους ή περιηγητές οι οποίοι μας δίνουν σημαντικές πληροφορίες για τη ζωή αλλά και τον πλούτο που είχε συσσωρευτεί στην πόλη. Φυσικά ο πλούτος αυτός ήταν στα χέρια των φεουδαρχών, εμπόρων, ευγενών και ιπποτών, οι οποίοι αποτελούσαν και τη μειοψηφία του πληθυσμού του νησιού. Οι συνθήκες για τους Έλληνες κατοίκους της Κύπρου παρέμεναν εξαιρετικά δύσκολες, ιδιαίτερα το 1348, όταν μεγάλη επιδημία πανώλης κτύπησε το νησί (Βουστρώνιος 1998, 222-224).

Τον Ούγο Δ' διαδέχτηκε ο γιος του Πέτρος Α' το 1360, ο οποίος έμελλε να γίνει ένας από τους σπουδαιότερους βασιλιάδες της εποχής του. Ο Πέτρος Α' ήταν βασιλιάς της Κύπρου για μια δεκαετία περίπου, μέχρι δηλαδή το θάνατό του, το 1369. Ήταν ο σημαντικότερος από τους Λουζινιανούς βασιλιάδες της Κύπρου και είχε σημαντικές επιτυχίες στο στρατιωτικό τομέα αλλά και ιδιαίτερα μεγαλεπίβολα σχέδια, τα οποία δεν κατόρθωσε να πραγματοποιήσει. Στις μέρες του, η Κύπρος είχε γίνει σημαντική στρατιωτική δύναμη με κατακτήσεις στη νότια Μικρά Ασία. Επίσης, έκανε εκστρατείες που έφτασαν μέχρι την Αίγυπτο, όπου πολιορκήθηκε, αλώθηκε και λεηλατήθηκε η πόλη της Αλεξάνδρειας από κυπριακές δυνάμεις. Ο βασιλιάς Πέτρος Α', ταξίδεψε στην Αγγλία, στη Γερμανία και στη Γαλλία, ενώ επισκέφτηκε και ισχυρές πόλεις όπως ήταν η Γένουα και φυσικά η Βενετία. Συναντήθηκε με αρκετούς βασιλιάδες και ευγενείς. Στο Λονδίνο είχε γίνει η γνωστή συνάντηση των πέντε βασιλιάδων: Αγγλίας, Σκωτίας, Γαλλίας, Δανίας και της Κύπρου. Σε όλες τις χώρες γινόταν δεκτός με τιμές και του έδιναν ακριβά δώρα, όμως δεν κατόρθωσε να πείσει τους μονάρχες των χωρών αυτών να συμμετέχουν σε μια νέα πανευρωπαϊκή εκστρατεία στην Ανατολή. Ο Πέτρος πέθανε πρόωρα, και σε σχετικά μικρή ηλικία, αφού δολοφονήθηκε από ευγενείς του βασιλείου του (Βουστρώνιος 1998, 242-244). Όπως έχει ήδη αναφερθεί, είχε σημαντικές επιτυχίες στο στρατιωτικό τομέα. Ίσως, να είναι και η μοναδική φορά στην ιστορία του νησιού, όπου η επικράτειά του εκτείνεται πέραν των φυσικών του συνόρων, που είναι η θάλασσα. Τα νομίσματα της εποχής

αυτής έχουν μια ξεχωριστή απεικόνιση που δείχνει και τη στρατιωτική ισχύ του Πέτρου Α' στην ανατολική Μεσόγειο (εικόνα 15). Ο βασιλιάς παρουσιάζεται στον εμπροσθότυπο ένθρονος να κρατά μεσαιωνικό ξίφος και σφαίρα σταυροφόρο, ενώ στο κάτω μέρος φαίνεται ασπίδα με το λέοντα της Κύπρου. Το ξίφος και η ασπίδα τονίζουν τη στρατιωτική ισχύ και δύναμη του βασιλιά Πέτρου Α' στην Ανατολική Μεσόγειο. Είναι η πρώτη φορά που παρουσιάζεται σε νόμισμα των Λουζινιανών μία τέτοια απεικόνιση. Στον οπισθότυπο συνεχίζεται η απεικόνιση του σταυρού της Ιερουσαλήμ, της Ιερής Πόλης που η ανακατάληψή της ήταν διακαής πόθος του Πέτρου Α'.



Εικόνα 15: Πέτρος Α', 1358-1369, αργυρό γρόσο. Από Metcalf, 1996.

Τον Πέτρο Α', διαδέχθηκε ο γιος του Πέτρος Β' (Πετρίνιο). Είχε σταφθεί βασιλιάς της Κύπρου τον Ιανουάριο του 1372 και πέθανε τον Οκτώβριο του 1382, σε ηλικία μόλις 28 χρόνων. Σημαντικό γεγονός, το οποίο συνέβηκε κατά τη βασιλεία του, ήταν η επίθεση των Γενουατών. Η εισβολή αυτή, είχε οδυνηρές επιπτώσεις στο νησί. Έγιναν πολλές καταστροφές και λόγω του πολέμου, η οικονομία του βασιλείου πλήγηκε καίρια, ενώ μεγάλοι θησαυροί λεηλατήθηκαν αμέσως μετά την κατάληψη της Αμμοχώστου από τους Γενουάτες, το 1373. Η πόλη της Αμμοχώστου σταμάτησε πλέον να αποτελεί μεγάλο εμπορικό κέντρο. Οι Γενουάτες φυσικά, είχαν υποστεί και αυτοί σημαντικά πλήγματα και μετά την αποτυχία τους να καταλάβουν και την Κερύνεια, εγκατέλειψαν πλέον τη φιλοδοξία τους να γίνουν κύριοι ολόκληρης της Κύπρου. Ίσως δέχθηκαν πιέσεις και από τον Πάπα για οριστικό τερματισμό του πολέμου στην Κύπρο. Αποφάσισαν λοιπόν να τερματίσουν τον πόλεμο, με όρους πολύ ευνοϊκούς για τους ίδιους. Η πόλη της Αμμοχώστου παρέμενε υπό γενουάτικη κατοχή για τα επόμενα 90 χρόνια, μέχρι την ανακατάληψή της από το βασιλιά Ιάκωβο Β' το 1464. Η περίοδος της βασιλείας του Πέτρου Β' (1369-1382) χαρακτηρίζεται από παρακμή, σε σχέση με την περίοδο της βασιλείας του πατέρα του. Όταν βασίλευε ο Πέτρος Β', απωλέσθηκαν οι κυπριακές κτήσεις του Πέτρου Α' στη Μικρά Ασία. Φαίνεται ότι η ασπίδα με το λέοντα της Κύπρου που εικονίζεται

στον εμπροσθότυπο των νομισμάτων του (εικόνα 16) δε στάθηκε αρκετή για να υπερασπιστεί ο Πέτρος Β΄, τα όσα είχε με πολλούς αγώνες πετύχει ο πατέρας του. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο που ο λαός τον ονόμασε “Πετρίνιο, ο μικρός Πέτρος” αφού φάνηκε κατώτερος των περιστάσεων.



Εικόνα 16: Πέτρος Β΄, 1369-1382, αργυρό γρόσο. Από Metcalf, 1996.

Στα νομίσματά του απεικονίζεται ο βασιλιάς ένθρονος να κρατεί σκήπτρο στο δεξιό χέρι και σταυροφόρο σφαίρα στο αριστερό. Στα αριστερά του, φαίνεται τριγωνική ασπίδα με το λέοντα της Κύπρου, σύμβολο των Λουζινιανών. Το σπαθί, σύμβολο ισχύς του πατέρα του έχει αντικατασταθεί από βασιλικό σκήπτρο. Στον οπισθότυπο, συνεχίζει να απεικονίζεται ο σταυρός της Ιερουσαλήμ. Κυκλικά αναγράφεται το εξής: *PIERE PAR LA GRACE D’DIE RO / D IERUZALEM ED CHIPRE.*

Τον Πέτρο Β΄, διαδέχθηκε ο θείος του Ιάκωβος Α΄. Αδιαμφισβήτητα, ήταν ένας βασιλιάς υπόδειγμα αντοχής. Τα νομίσματά του, δεν παρουσιάζουν κάποιες ιδιαιτερότητες (εικόνα 17). Ταυτίζονται δε, με τις απεικονίσεις προγενέστερων Λουζινιανών βασιλέων (Ζαπίτη & Μιχαηλίδου 2007, 169). Στον εμπροσθότυπο εικονίζεται ο βασιλιάς ένθρονος να κρατά σκήπτρο και σφαίρα σταυροφόρο, ενώ στον οπισθότυπο εικονίζεται ο σταυρός της Ιερουσαλήμ.



Εικόνα 17: Ιάκωβος Α΄, 1382-1398, αργυρό ημίγροσο 2,30 γρ. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία.

Ο Ιάκωβος Α΄ ήταν βασιλιάς της Κύπρου από το 1382 μέχρι το 1398. Ήταν γιος του βασιλιά της Κύπρου Ούγου Δ΄. Ο Ιάκωβος, προτού ανέλθει στο θρόνο της Κύπρου, κατείχε άλλα σημαντικά αξιώματα στο νησί. Έγινε περισσότερο γνωστός για

τη σθεναρή αντίστασή του κατά των Γενουατών. Λόγω της αντίστασής του αυτής, πιθανόν και οι Γενουάτες να μην μπόρεσαν να καταλάβουν όλες τις πόλεις της Κύπρου. Ο Ιάκωβος Α΄ πολέμησε στην Κερύνεια. Παρά τις συνεχείς επιθέσεις τους και τα πολιορκητικά μέσα που χρησιμοποίησαν, η Κερύνεια κάτω από τη διοίκηση του Ιακώβου, όχι μόνο άντεξε, αλλά πρόβαλε και νικηφόρα αντίσταση μέχρι τέλους. Όταν σταμάτησε ο πόλεμος, αποδέχτηκε τον όρο της συνθήκης που επέβαλε την εξορία του από την Κύπρο και αναχώρησε το 1374 από την Κερύνεια. Ακολούθως, συνελήφθη από τους Γενουάτες και μεταφέρθηκε αιχμάλωτος, μαζί με τη σύζυγό του Ελοΐζ, στη Γένουα. Εκεί παρέμεινε αιχμάλωτος και έζησε κάτω από πολύ σκληρές συνθήκες μαζί με τη σύζυγό του για 9 περίπου χρόνια. Στην πόλη αυτή της Ιταλίας γεννήθηκε ο πρωτότοκος γιος του, που ονομάστηκε Ιανός. Μετά το θάνατο του Πέτρου του Β΄ του επιτράπηκε να επιστρέψει με ειδική συνθήκη. Έτσι, ο βασιλιάς επέστρεψε μετά από πολλές περιπέτειες στο νησί. Τελικά η στέψη του έγινε στην Αγία Σοφία στη Λευκωσία. Ελευθέρωσε αμέσως μετά και το γιο του Ιανό, από τις φυλακές της Γένουας, αφού πλήρωσε το τεράστιο για την εποχή ποσό των 800.000 βυζαντίων. Φυσικά, οι κάτοικοι της Κύπρου αναγκάστηκαν να πληρώνουν αυξημένους φόρους, τον κεφαλικό φόρο, το φόρο επί του άλατος, καθώς και το “φόρο της δεκάτης”. Λίγα χρόνια πριν το θάνατό του, διεκδίκησε και το στέμμα της Αρμενίας το 1393. Πέθανε το 1398 και τάφηκε στο μοναστήρι του Αγίου Δομίνικου στη Λευκωσία (Μαχαιράς 1995, 470-481).

Τα νομίσματα που έκοψε ο βασιλιάς Ιάκωβος και ο γιος του Ιανός (1398 – 1432) κόβονταν σε δύο γνωστά για την εποχή νομισματοκοπεία. Αυτό της Λευκωσίας και αυτό της Σίγουρης. Το κάστρο της Σίγουρης ήταν στο δρόμο που οδηγούσε από την Αμμόχωστο προς τη Λευκωσία και τις άλλες πόλεις της Κύπρου. Ήταν σε σημείο που σηματοδοτούσε τα όρια της γενουατικής επικράτειας της Αμμοχώστου. Στο θρόνο της Κύπρου, ανέβηκε μετά το θάνατο του Ιακώβου, ο γιος του Ιανός. Ο νέος βασιλιάς σύμφωνα με το Φ. Βουστρώνιο (1998, 317-318) ήταν ανδρείος και με πολλές αρετές. Ωστόσο, ο πληθυσμός της Κύπρου υπέφερε κατά τη βασιλεία του, λόγω πολλών πολέμων, επιδημιών και επιδρομών ακρίδων. Ο Ιανός προσπάθησε αρχικά να καταλάβει την Αμμόχωστο από τους Γενουάτες, χωρίς όμως επιτυχία. Σχεδόν ταυτόχρονα, το 1426 άρχισε η μεγάλη επίθεση των Μαμελούκων στην Κύπρο. Η Λεμεσός κατελήφθη πολύ σύντομα και χωρίς μεγάλη αντίσταση. Ο Ιανός συγκέντρωσε το δικό του στρατό και κινήθηκε από τη Λευκωσία προς τη Λεμεσό. Η αποφασιστική μεγάλη μάχη έγινε στην περιοχή της Χοιροκοιτίας, στις 7 Ιουλίου

1426. Την περιγράφει παραστατικά στο Χρονικόν του ο Λεόντιος Μαχαιράς, ο οποίος ήταν και αυτόπτης μάρτυρας, μετέχοντας στη δύναμη του βασιλιά Ιανού. Οι κυπριακές δυνάμεις ηττήθηκαν κι ο ίδιος ο βασιλιάς συνελήφθη αιχμάλωτος και στάλθηκε στο Σουλτάνο στο Κάιρο. Οι συνθήκες αυτές οδήγησαν τους Κυπρίους που τόσα χρόνια ζούσαν ως δουλοπάροικοι σε εξέγερση. Είναι αδιαμφισβήτητα μια λαμπρή σελίδα της ιστορίας του τόπου που μοιάζει αρκετά με την εξέγερση του Σπάρτακου στη Ρώμη. Ο αρχηγός των Κύπριων επαναστατών ήταν ο Ρε Αλέξης (Ρήγας Αλέξης), μια ηρωική μορφή που δυστυχώς ελάχιστα αναφέρεται στις μέρες μας. Ο άνθρωπος αυτός οργάνωσε τάχιστα ομάδες αντίστασης σε όλες τις πόλεις, εκμεταλλευόμενος τη σύγχυση που επικρατούσε στον τόπο, λόγω της ήττας του Ιανού. Κατάφερε μάλιστα να απελευθερώσει αρκετές περιοχές του νησιού. Η βασιλική οικογένεια προσπάθησε με ευρωπαϊκή βοήθεια να απελευθερώσει τον Ιανό, πληρώνοντας λύτρα, ενώ ταυτόχρονα αντιμετώπιζε σε άνισες μάχες τους άνδρες του Ρήγα Αλέξη. Η επανάσταση των Κυπρίων κράτησε ένα περίπου χρόνο. Δυστυχώς είχαν στο διάστημα αυτό σταλεί στην Κύπρο δυνάμεις από ευρωπαϊκές χώρες και βοήθησαν τους Λουζινιανούς στην καταστολή της εξέγερσης (Μαχαιράς 1995, 529). Ο Ρε Αλέξης συνελήφθηκε και οδηγήθηκε στη Λευκωσία, όπου για πολλές μέρες υπέστη πολλά βασανιστήρια. Εκτελέστηκε στη Λευκωσία στις 12 Μαΐου 1427, την ίδια μέρα που ο βασιλιάς Ιανός έφτασε στην Πάφο από το Κάιρο. Ο Ιανός πέθανε το 1432 αφού η υγεία του είχε κλονιστεί λόγω της αιχμαλωσίας του. Τάφηκε στην εκκλησία του Αγίου Δομνίκου στη Λευκωσία.

Λόγω των πολλών οικονομικών προβλημάτων την εποχή αυτή, ο βασιλιάς Ιανός αναγκάστηκε να κόψει ένα νέο νόμισμα, το σιζήνιο, το οποίο κυκλοφορούσε παράλληλα με τα άλλα γνωστά νομίσματα της εποχής (εικόνα 18). Στον εμπροσθότυπο απεικονίζεται ο Λέων της Κύπρου, *IAnVS ROI DEI IERU*. Στο δε οπισθότυπο ο Σταυρός της Ιερουσαλήμ, *IERLM E DE CIP*. Πρέπει να σημειωθεί ότι μόνο για την απελευθέρωση του Ιανού από τους Μαμελούκους, θα πρέπει να πληρώθηκαν τεράστια ποσά. Τα λύτρα φυσικά δόθηκαν από τους ευγενείς του νησιού, οι οποίοι με τη σειρά τους απομυζούσαν κυριολεκτικά τον ντόπιο πληθυσμό. (Ζαπίτη & Μιχαηλίδου 2007, 169-170).



Εικόνα 18: Ιανός, 1398-1432, ασημόχαλκο σεζίνιο 1,57 γρ. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία.

Ο διάδοχος του Ιανού, ήταν ο Ιωάννης Β΄, ο οποίος στέφθηκε στην Αγία Σοφία στις 26 Αυγούστου του 1432. Το πιο σημαντικό γεγονός που συνέβηκε αυτή την εποχή, ήταν ο γάμος του βασιλιά με την Ελληνίδα Ελένη Παλαιολογίνα. Η Ελένη Παλαιολογίνα ήταν Ορθόδοξη πριγκίπισσα. Υπήρξε μέλος της γνωστής οικογένειας των Παλαιολόγων του Βυζαντίου, κόρη του Θεοδώρου Β', που ήταν Δεσπότης του Μυστρά. Ήταν ακόμη, ανιψιά του τελευταίου αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου. Ενώ ζούσε ακόμη ο σύζυγός της, ανακηρύχθηκε σε αντιβασίλισσα της Κύπρου. Ανάπτυξε πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση ανακούφισης των δεινών του ελληνικού πληθυσμού της νήσου και της υπό δίωξη Ορθοδοξίας. Την εποχή αυτή, ο ελληνισμός της Κύπρου βρήκε προστασία και ο ορθόδοξος κλήρος έλαβε πίσω τα δικαιώματά του, τα οποία είχε χάσει από τον Πάπα Αλέξανδρο Δ΄. Η Ελένη Παλαιολογίνα προσπάθησε να αναστηλώσει την Ορθόδοξη Εκκλησία και να καθιερώσει την κυπριακή ελληνική διάλεκτο ως επίσημη γλώσσα της Κύπρου. Ιδιαίτερης σημασίας για την εκκλησιαστική ιστορία της Κύπρου είναι και η εκκλησία της Παναγίας της Χρυσαινιώτισσας στη Λευκωσία. Ο ναός αυτός κτίστηκε περί τα 1450 από τη βασίλισσα Ελένη Παλαιολογίνα και ήταν η πιο σημαντική εκκλησία για τους Ορθόδοξους κατοίκους της Λευκωσίας. Εξάλλου, όταν έπεσε η Κωνσταντινούπολη το 1453, κατέστησε την Κύπρο καταφύγιο πολλών Ελλήνων προσφύγων ευγενών και λογίων.

Την εποχή αυτή κόπηκε μεγάλος αριθμός νομισμάτων. Τα γρόσα είχαν ελαφρώς αλλαγμένα σχέδια στην απεικόνιση του βασιλιά (εικόνα 19). Στον εμπροσθότυπο απεικονίζεται ο βασιλιάς ένθρονος να κρατά σκήπτρο και σφαίρα σταυροφόρο καθώς επίσης και η αναφορά *IOHANES DEI GRA*. Στο δε οπισθότυπο απεικονίζεται ο σταυρός της Ιερουσαλήμ και η αναφορά *IHRM ET CIPRI REX* (Ζαπίτη & Μιχαηλίδου 2007, 170). Στα νομίσματα που έκοψε ο βασιλιάς αυτός φαίνεται ξανά μία στροφή προς τη θρησκευτικότητα, ίσως λόγω της αντιβασίλισσας Ελένης Παλαιολογίνας. Το σπαθί που εισήγαγε ο Πέτρος Α΄ αντικαταστάθηκε ξανά

από σφαίρα σταυροφόρο και σκήπτρο. Παρόλα αυτά, η θέση της αντιβασίλισσας και η θετική στάση της απέναντι στους Ορθόδοξους Χριστιανούς δε στάθηκε αρκετή για να αλλάξουν οι επιγραφές στα νομίσματα και να γίνουν ελληνικές. Παραμένουν γραμμένες στα λατινικά, δείχνοντας ξεκάθαρα ότι ο λαός συνεχίζει να έχει κατώτερη θέση και ρόλο.



Εικόνα 19: *Ιωάννης Β΄*, 1432-1458, αργυρό γρόσο 4,05 γρ. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπεζής Κύπρου, Λευκωσία.

Η Ελένη Παλαιολογίνα πέθανε με διαφορά μερικών μηνών από το σύζυγό της Βασιλιά Ιωάννη Β΄. Έτσι, στο θρόνο ανέβηκε η κόρη τους Καρλόττα το 1458. Η περίοδος που ακολουθεί, από το 1458 μέχρι το 1489 ήταν γεμάτη με διάφορα γεγονότα που επηρέασαν την τύχη του νησιού και των κατοίκων του. Η διαμάχη για το βασίλειο της Κύπρου, μεταξύ της νόμιμης διαδόχου του θρόνου Καρλόττας και του νόθου γιου τού Ιωάννη Β΄, Ιακώβου Β΄ διήρκησε αρκετό χρονικό διάστημα. Η Καρλόττα παρέμεινε με το σύζυγο της Λουδοβίκο της Σαβοΐας αποκλεισμένη στην Κερύνεια. Η Καρλόττα το 1463 αναγκάστηκε να φύγει από την Κύπρο και πήγε στην Ιταλία. Ο αδελφός της μπόρεσε μετά από αυτό το γεγονός, να στεφθεί βασιλιάς το 1464. Η Καρλόττα πέθανε άτεκνη, κληροδοτώντας τα δικαιώματά της επί του θρόνου της Κύπρου στον ανιψιό της Κάρολο Α' της Σαβοΐας. Τάφηκε στη βασιλική του Αποστόλου Πέτρου στο Βατικανό (Βουστρώνιος 1989, 30-35).

Τα νομίσματα της Καρλόττας είναι πολύ διαφορετικά από αυτά του πατέρα της και απεικονίζουν τον εστεμμένο θυρεό των Λουζινιανών (εικόνα 20). Η εστεμμένη ασπίδα χωρίζεται σε τέσσερα μέρη. Για πρώτη φορά γίνεται μία τέτοια δυναμική παρουσίαση του οικόσημου των Λουζινιανών. Η απεικόνιση αυτή πιθανόν να ταυτίζεται με την προσπάθεια που έκανε για να κρατήσει το θρόνο των Λουζινιανών, ως νόμιμη κληρονόμος αφού ήταν σε συνεχή διαμάχη με τον Ιάκωβο Β΄ (Ζαπίτη & Μιχαηλίδου 2007, 170-171).



Εικόνα 20: *Καρλόττα*, 1458-1459, αργυρό γρόσο 3,96 γρ. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπεζίας Κύπρου, Λευκωσία.

Ο Ιάκωβος Β΄ κατάφερε να απελευθερώσει την πόλη της Αμμοχώστου από τους Γενουάτες. Η σημαντική αυτή επιτυχία απεικονίζεται και στα εξαιρετικά από καλλιτεχνικής άποψης νομίσματα (εικόνα 21,22) που τον απεικονίζουν έφιππο με το σπαθί στο χέρι. Με αυτή την διαφορετική απεικόνιση διαχωρίζει τον εαυτό του από τους προκατόχους του που παρουσιάζονταν καθήμενοι σε θρόνο. Παράλληλα, τονίζει το ρόλο του ως σωτήρα της Αμμοχώστου καθώς και στρατιωτική του ισχύ. Επίσης, έκοψε και μικρά χάλκινα νομίσματα, τα καρτζία, τα οποία είχαν μικρή αξία. Τα ημίγροσα του βασιλιά Ιακώβου Β΄, εικονίζουν το πορτραίτο του. Συγκεκριμένα, μοιάζουν περισσότερο με Δυτικοευρωπαϊκές απεικονίσεις ισχυρών ανδρών της εποχής. Με αυτού του είδους την απεικόνιση ο Ιάκωβος Β΄ αποστασιοποιεί τον εαυτό του ακόμη περισσότερο από τους προηγούμενους Λουζινιανούς βασιλείς. Εμφανέστατα, τα συγκεκριμένα νομίσματα είναι επηρεασμένα από το ουμανιστικό πνεύμα της Αναγέννησης, και είναι μοναδικά στον κυπριακό χώρο. Σήμερα είναι εξαιρετικά σπάνια και έχουν πολύ μεγάλη αξία.



Εικόνα 21: *Ιάκωβος Β΄*, 1460-1473, αργυρό γρόσο 3,78 γρ. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπεζίας Κύπρου, Λευκωσία.



Εικόνα 22: *Ιάκωβος Β΄*, 1460-1473, αργυρό ημίγροσο 1,86 γρ. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία.

Με την εκδίωξη των Γενουατών, άρχισαν να ενδιαφέρονται περισσότερο για την Κύπρο οι Βενετοί. Φρόντισαν μάλιστα να εξασφαλίσουν τα δικαιώματά τους στο νησί, με το γάμο του βασιλιά Ιακώβου με την Αικατερίνη Κορνάρο, κόρη γνωστού Βενετού ευγενή. Ο γάμος του Ιακώβου Β΄ με την Αικατερίνη Κορνάρο το 1473, ήταν πολύ σημαντικό και καθοριστικό γεγονός για την Κύπρο. Η Αικατερίνη έγινε βασίλισσα της Κύπρου αφού ο Ιάκωβος πέθανε λίγο μετά το γάμο τους. Πολύ σύντομα, το 1474, πέθανε και ο γιος της Ιάκωβος Γ΄ που είχε γεννηθεί τον προηγούμενο χρόνο. Ο θάνατός του, αποδόθηκε από την ίδια την Αικατερίνη Κορνάρο σε Μαλάρια (σε επιστολή της στο Δόγη της Βενετίας, ημερομηνίας 14 Απριλίου 1475). Έτσι, η Βενετή Αικατερίνη βρέθηκε μέσα σε λίγους μήνες βασίλισσα του νησιού και μάλιστα χωρίς κανένα διάδοχο. Όταν έμαθαν τα νέα για το θάνατο του Ιακώβου Γ', στη Βενετία, αποφάσισαν να στείλουν στην Κύπρο το Μάρκο Κορνάρο, πατέρα της Αικατερίνης, για να της συμπαρασταθεί. Επιπλέον, ο Μάρκος Κορνάρο θα δρούσε κι ως ειδικός απεσταλμένος της πατρίδας του για εξασφάλιση υποστήριξης προς τη βασίλισσα της Κύπρου. Σταδιακά η Αικατερίνη απέκτησε πολλούς υποστηρικτές στην Κύπρο, η Βενετία όμως φρόντιζε πάντοτε να τους απομακρύνει ή να τους εξοντώνει. Τα επόμενα χρόνια η Βενετία ασκούσε αφόρητες πιέσεις στην Αικατερίνη για να παραδώσει οριστικά την Κύπρο. Αναγκάστηκε τελικά να παραιτηθεί και να παραδώσει την Κύπρο στη Γαληνότατη Δημοκρατία της Βενετίας το 1489. Επέστρεψε πίσω στη Βενετία, όπου και έζησε μοναχικά σε μια μεγάλη έπαυλη που της έδωσε το κράτος. Η Αικατερίνη αγαπήθηκε πολύ από τους κατοίκους αλλά έμελλε να ήταν και η τελευταία βασίλισσα της Κύπρου, αφού το φράγκικο βασίλειο έπαψε πλέον να υφίσταται. Από αυτή τη χρονιά η Βενετία άρχισε να αποστέλλει στο νησί ένα τοποτηρητή και δύο σύμβουλους οι οποίοι αντιπροσώπευαν την Υψηλή Αυλή και εκδίκασαν τις υποθέσεις που αφορούσαν ευγενείς και φεουδάρχες του νησιού.

Τα νομίσματα που έκοψε (εικόνα 23) και απεικονίζουν την ίδια ένθρονη στον εμπροσθότυπό τους, ήταν και τα τελευταία του βασιλείου των Λουζινιανών. Η απεικόνιση της ίδιας της Αικατερίνης είναι αρκετά λεπτομερής. Παρουσιάζεται μεγαλόπρεπη, μία εικόνα που τονίζεται και από το μεγάλο μεγέθος βασιλικό σκήπτρο που κρατά αλλά και από την πλούσια ενδυμασία της. Στον οπισθότυπο παραμένει ο χαρακτηριστικός σταυρός της Ιερουσαλήμ με την επιγραφή Κύπρου και Αρμενίας, που συμβολίζει για τελευταία φορά και την ένωση των δύο βασιλείων κάτω από την εξουσία του βασιλέα της Κύπρου (Ζαπίτη & Μιχαηλίδου 2007,192). Το γρόσο της Αικατερίνης Κορνάρο είναι και το μοναδικό που απεικονίζει γυναίκα βασίλισσα στο θρόνο της Κύπρου. Αυτό μπορεί να οφείλεται στη διάρκεια της βασιλείας της που ήταν αρκετά μακρά αλλά και στο γεγονός ότι ήταν ένα αγαπητό πρόσωπο για το λαό.



Εικόνα 23: *Αικατερίνη Κορνάρο*, 1474-1489, αργυρό γρόσο 3,61 γρ. Συλλογή Πολιτιστικού Ιδρύματος Τραπέζης Κύπρου, Λευκωσία.

4. Επίλογος

Η θέση της Κύπρου ως σταυροδρόμι ναυτικών και εμπορικών οδών αλλά και η στρατηγική της σημασία, ήταν οι λόγοι που έφεραν μέσα σε χιλιάδες χρόνια ιστορίας, πολλούς κατακτητές στο νησί. Συνέβαλαν δε στην έκδοση μεγάλου αριθμού νομισμάτων, ιδιαίτερα κατά το Μεσαίωνα. Οι νομισματικές συναλλαγές διαδραμάτιζαν καθοριστικό ρόλο στην οικονομία του τόπου και σε αρκετές περιπτώσεις ήταν αλληλένδετες με ζωτικής σημασίας ιστορικά γεγονότα που έλαβαν χώρα στον τόπο μας. Ο πλούτος της Κύπρου κατά την εποχή της Φραγκοκρατίας, προοριζόταν στις περισσότερες περιπτώσεις για τους ξένους βασιλείς, ευγενείς και ιππότες. Ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, που ήταν φυσικά Έλληνες, ζούσαν σε άσχημες συνθήκες διαβίωσης. Τα πολιτικο-κοινωνικά γεγονότα και η σχέση τους με την κυπριακή νομισματοκοπία όλα τα χρόνια της Φραγκοκρατίας, έχουν να μας δώσουν όμως και αρκετά στοιχεία που σχετίζονται με τον πολιτισμό, ειδικότερα με την αλληλεπίδραση της φράγκικης (δυτικής) με τη βυζαντινή και κατά προέκταση με την ελληνική κουλτούρα. Αυτό παρατηρήθηκε ιδιαίτερα στα πρώτα χρόνια της βασιλείας των Λουζινιανών και επανήλθε την εποχή της βασιλείας του Ιωάννη Β΄. Ο πρώτος Φράγκος ηγεμόνας ο Γουίδος Ντε Λουζινιάν, απεικονίζεται στα νομίσματα της εποχής να φορεί βυζαντινά τελετουργικά ενδύματα και να κρατά σταυροφόρο σκήπτρο και σφαίρα σταυροφόρο. Ο Γουίδος, αναμφίβολα προσπάθησε να ταυτιστεί με τους βυζαντινούς αυτοκράτορες και τις συνήθειές τους. Στον εμπροσθότυπο των νομισμάτων του απεικονίζεται ο Χριστός, ένα ακόμη στοιχείο βυζαντινής τέχνης αλλά και θρησκευτικού συμβολισμού. Επί βασιλείας του Ιωάννη Β΄ αναπτύχθηκαν ξανά σε σημαντικό βαθμό τα ελληνικά γράμματα και οι τέχνες και έγινε μια πρόσμιξη στοιχείων από δύο διαφορετικές κουλτούρες. Αυτό έγινε εφικτό μετά το γάμο του με την Ελληνίδα Ορθόδοξη πριγκίπισσα Ελένη Παλαιολογίνα η οποία στήριξε πολύπλευρα τον πληθυσμό του νησιού. Στην Κύπρο έφθασαν ακόμη την εποχή αυτή, Έλληνες λόγιοι από την Κωνσταντινούπολη, η οποία το 1453 καταλείφθηκε από τους Τούρκους. Η Αρχιτεκτονική επηρεάστηκε σαφώς στους αιώνες αυτούς και μπορούμε να το δούμε ακόμη και σήμερα στους ναούς με τα Λατινικά χαρακτηριστικά που συναντούμε σε διάφορα μέρη της Κύπρου, αλλά και με ανάμικτα χαρακτηριστικά, πρωτόγνωρα για την Ανατολική Μεσόγειο, όπως με την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου των Ελλήνων στην κατεχόμενη Αμμόχωστο. Ο ναός αυτός είναι ο μεγαλύτερος Ορθόδοξος ναός της εποχής της Φραγκοκρατίας στην Κύπρο.

Αρχιτεκτονικά ο ναός συνδυάζει τη γοτθική βασιλική με το βυζαντινό τρούλο. Η πρόσοψη του μεσαιωνικού κάστρου που απεικονίζεται στα δηνάρια των πρώτων Λουζινιανών βασιλέων, μοιάζει αρκετά με αυτήν του κάστρου του Κολοσσιού, που είναι κτίσμα της ίδιας περίπου περιόδου. Γενικότερα, θα μπορούσε να αναφερθεί ότι τα νομίσματα την εποχή αυτή εκτός από τη συμβολή τους στην οικονομία είχαν και συμβολή στην προβολή των Φράγκων ηγεμόνων. Σε μία εποχή όπου τα μέσα προβολής ήταν πολύ περιορισμένα, τα νομίσματα ήταν ισχυρό μέσο πολιτικής προπαγάνδας στα χέρια των διαφόρων ηγεμόνων.

Η τοπική διάλεκτος της Κύπρου, η πανάρχαια, Ομηρική Αρκαδοκυπριακή διάλεκτος, εμπλουτίστηκε με νέες λέξεις οι οποίες μιλούνται μέχρι σήμερα, χωρίς όμως να χάσει καθόλου την ελληνική προέλευσή της. Δυστυχώς, το αυταρχικό φεουδαρχικό σύστημα, δεν επέτρεψε να αναγράφονται στα νομίσματα ελληνικοί χαρακτήρες και γράμματα. Αυτό μας δείχνει ότι το χρήμα και ιδιαίτερα τα Αργυρά Γρόσο, ήταν αποκλειστικότητα των ξένων ευγενών. Άλλωστε, οι ντόπιοι κάτοικοι ήταν στη μεγάλη τους πλειοψηφία δούλοι ή βρίσκονταν στην υπηρεσία των ξένων Φεουδαρχών, μην μπορώντας να ανέλθουν σε πιο ψηλά κοινωνικά στρώματα και φυσικά να αποκτήσουν πλούτο.

Μέσα από τη μελέτη αυτή, έγινε μια ολοκληρωμένη προσπάθεια βασισμένη σε προσεκτικά επιλεγμένη βιβλιογραφία και δεδομένα τέτοια, που να παραθέτουν μέσα στο μέτρο του εφικτού, μια άγνωστη σχετικά πτυχή της κυπριακής ιστορίας. Τα γεγονότα, τα αντικρίσαμε μέσα από το φάσμα της τέχνης της νομισματοκοπίας, σε συνδυασμό με τα πολιτικοοικονομικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την περίοδο της Φραγκοκρατίας στην Κύπρο. Πρόθεση είναι να δοθεί το έναυσμα, αλλά και το κίνητρο και σε άλλους φοιτητές αλλά και ερευνητές, να μελετήσουν την ιστορία της Κύπρου μέσα από τις διάφορες μορφές τέχνης.

Βιβλιογραφία

- Βούστρωνιος, Γ. (1989). *Διήγησις κρόνικας Κύπρου*. Α.Παυλίδης, Μεταφρ. Λευκωσία: Εκδοτικός Οίκος Φιλόκυπρος.(Πρωτότυπο έργο εκδόθηκε τον 15^οαιώνα μ.Χ.).
- Βουστρώνιος,Φ.(1998). *Σχόλια του Φλωρίου Βουστρωνίου για την Κύπρο*.Α.Παυλίδης & Α. Ερκολάνι, μεταφρ. Λευκωσία: Εκδοτικός Οίκος Φιλόκυπρος. (Πρωτότυπο έργο, εκδόθηκε τον 16^ο αιώνα μ.Χ.).
- Δημητρίου, Π. (2010). *Η ιστορία του κυπριακού νομίσματος*. Λεμεσός: Εκδόσεις Αφή.
- Δημοσθένους, Α. (2008, Αύγουστος). Ισαάκιος Κομνηνός αυτοκράτορας της Κύπρου. *Πολίτης*, 1 (25), 3-22.
- Ζαπίτη, Ε., Μιχαηλίδου, Λ. (2007). *Νομίσματα της Κύπρου*. Λευκωσία: Πολιτιστικό Ίδρυμα Τραπέζης Κύπρου.
- Ιωάννου, Α. (2011). 'Έρευνα ιστορικού τύπου'. *Μεθοδολογία έρευνας στα πολυμέσα και στις Γραφικές Τέχνες*, Τεχνολογικό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Χειμερινό Εξάμηνο.
- Μαραγκού, Α. (1999, Ιούλιος). Τα νομίσματα της Κύπρου. *Πολίτης*, 1 (20), 3-23.
- Μαχαιράς, Λ. (1995). *Χρονικόν Λεοντίου Μαχαιρά*. Α. Παυλίδης, μεταφρ. Λευκωσία: Εκδοτικός Οίκος Φιλόκυπρος. (Πρωτότυπο εκδόθηκε τον 15^ο αιώνα μ.Χ.).
- Σκουφάρη, Ε. (2008, Δεκέμβριος). Το τάγμα του ξίφους. *Πολίτης*, 1 (42), 3-22.
- Markou, G. (2003). *Heraldry in Cyprus*. Nicosia: Imprinta Ltd.
- Metcalf, D.M. (1996). *The silver coinage of Cyprus 1285-1382*. Nicosia: Cyprus Research Centre.
- Metcalf, D.M. (1998). *The white bezants and deniers of Cyprus 1192-1285*. Nicosia: Cyprus Research Centre.
- Metcalf, D.M. (2003). *Coinage as evidence for the changing prosperity of Cyprus in Byzantine and Medieval times*. Nicosia: Bank of Cyprus Cultural Foundation.
- Travis, G. (2006). *Cyprus coins*. Nicosia: JG Cassoulides & Sons Ltd.
- Tziambazis, E.(2002). *A catalogue of the coins of Cyprus*. Larnaca: Negresco Ltd.